

GÜNÜMÜZÜN
YAŞAYAN
EFSANESİ

DENİZ ATLARI

Ulaşılmaz gibi görünseler de, milyonlarca yıldır aramızda yaşamaya devam ediyorlar. Denizin ruhuna uzanan yolculuğumuzdaki konuğumuz: Denizatları.

YAZI ve FOTOĞRAFLAR Tahsin Ceylan

Farklı renkleri, yaşam alanları ve yaşam biçimleriyle, denizlerin en büyüleyici ve ilginç canlılarından biri denizatlarıdır. Deniz iğneleri, deniz ejderleri ile birlikte; Perciformes ordosu, Syngnathidae ailesinin, Hippocampus cinsine dahildirler.

HAKLARINDA ÇOK YAZILAR YAZILDI, çok hikayeler anlatıldı. Kimisi için bir süs eşyası, kimisi için bir dilek unsuru, kimisi için de düşsel bir yaratık oldu.

Mitolojide, kıyıya vuran ölü denizatlarının, aslında denizin derinliklerinde, deniz tanrısı Poseidon'un arabasını çeken dev aygırların yavruları olduklarına inanılmış. Kıyılarda ölü denizatlarını gören balıkçılar, sefere çıkmadan önce Poseidon'u ve deniz perilerini (Nereidler) hoşnut etmek için denize içi şarap dolu kupalar atarlarmış.

Poseidon'un büyük mavinin derinliklerindeki bir sarayda yaşadığı ve elinde sürekli üç çatalı bir yaba taşıdığı anlatılır. Bir gün Nakşa Adası yakınlarında kardeşleriyle dans ederken, evreni sa-

ran tüm denizlerin sualtı tanrıçası olan Amphitrite ile tanışır. Poseidon'un onu uzun zamandır sevdiği ama genç kızın onu reddederek okyanusun derinliklerine gizlendiği anlatılır. Birgün yunuslar tarafından bulunan Amphitrite, görkemli bir seremoniyle Poseidon'a getirilir ve evlenirler. Bu evlilikten bir çocukları olur ve Triton adını alır. Triton, helezonik bir sedef kabuğunu boru olarak seçer ve ülediği zaman kudurmuş dalgaların seslerine benzer sesler çıkarır. *Charonia tritonis* adıyla tanıdığımız ve yumuşakçaya ev sahipliği yapan boş kabuğu kulağımıza dayayıp dalgaların sesini duyabilme özlemimiz de işte buradan geliyor. Aynı zamanda eski zamanlarda, denizcilerin bu kabuğu haberleşmek amacıyla düdük olarak da kullandıkları bilinmektedir.

Denizatları, çoğu insan tarafından hikaye kitaplarındaki kahramanlar gibi düşsel bir yaratık gibi düşünülse de denizkızı gibi bir efsane veya mit değil, yaşayan gerçek bir canlıdır. Denizatlarını diğer balıklardan ayıran özelliklerden biri, vücutlarının pullarla değil, halka şeklindeki kemik plakalarla kaplı olmasıdır. Kemik plakalar predatörlerinden korunmalarını sağlamakla birlikte, denizatlarının hareket yeteneklerini sınırlamaktadır. Bu plakaların sayısı farklı türlerde farklı sayılarda olduğundan sistematikte ayırt edici özellik olarak kullanılmaktadır. Yine sistematikte kullanılan 'taç' yapıları ise onlara belki de engin maviliğin bir armağanıdır.

Alt ve üst çene bir araya gelerek burun oluşturur. Küçük ağızları tüp şeklin-

NE YAZIK KI MERAKLILARI TARAFINDAN KURUTULUYOR VE AKVARYUM BALIKÇILIGINDA SIKÇA YEM OLARAK KULLANILIYORLAR.

Biz insanları evimize bağlayan manevi bağ, denizatlarında maddesel bir anlam kazanmaktadır; onu evine bağlayan tek şey kuyruğudur.

Denizatları, avlarını yakalayabilmek ve predatörlerden korunmak için kamuflaj yeteneklerini kullanırlar. Yaşadıkları alana uyum sağlamak için renklerini uzun süreli olarak değiştirebilirler.

başında gelir. Dişleri olmadığı için besini bütün olarak yutarlar. Mideleri olmadığından sürekli besin bulmak zorundadırlar.

Genellikle gündüzleri daha aktif olan canlılardır fakat *Hippocampus ingens* gibi bazı türler, 'noktürnal' yani geceleri aktiftir.

Denizatlarının bütün türleri denizlerde yaşamaktadır; sıg, ılıman ve tropikal sularda genellikle deniz çayırları, mercan resifleri gibi alanları tercih etmektedirler.

Genel olarak 50 derece kuzey ve 50 derece güney enlemleri arasında dağılım gösterirler. Türlerin çoğu Batı Atlantik ve Hint-Pasifik bölgesinde bulunur. Esas olarak insan aktivitesinden en çok etkilenen 5-30 metre arasında yaşadıklarından dolayı, kıyısız alanların tahribi, denizati popülasyonlarını ciddi şekilde tehdit etmektedir.

Denizati türlerinde boyut, değişiklik göstermektedir. Tam boy, taç yapının uç kısmı ile kuyruk ucu arasındaki mesafedir. En büyük denizati türü olan *Hippocampus abdominalis*, 30 santime kadar ulaşırken, *H. denise* 2 santimden küçük tür ve en küçük denizati olma özelliğini taşır.

Yaşam süreleri 1 ila 5 yıl arasında değişebilen denizatlarının tür sayısının belirlenmesi için yapılan yoğun çalışmalar halen devam etmektedir. Tür sayısı hakkında geçtiğimiz 200 yıl içinde 120'den fazla tanımlama yapılmış; fakat bunların çoğunun 'sinonim' isimlendirme (aynı

türlere farklı isimlendirme) olduğu belirlenmiştir. Denizatlarının yaşadıkları yere uygun olarak renklerini değiştirebilmeleri ve ortama uyum sağlamak için deri filamentleri oluşturabilmeleri nedeniyle isimlendirmede böyle bir zorluk yaşanmıştır. Dünyada geniş kapsamlı bir şekilde denizati araştırmaları yapan, korunmalarını sağlamaya çalışan ve dünyada denizatları konusunda söz sahibi olan 'Project Seahorse' ekibi, geçerli denizati tür sayısının 33 olduğunu belirtmektedir. Ülkemizde ise sadece iki türü bulunmaktadır. Bunlar *Hippocampus hippocampus* ve *Hippocampus guttulatus*'tur. Laticede 'Hippos,' at, 'campus' ise tırtıl ya da kurt anlamına gelmektedir.

Hippocampus hippocampus, 'kısa burunlu denizati' olarak isimlendirilmektedir. Boyu maksimum 15 santime kadar ulaşır. Taç yapısı oldukça dardır. Burun boyunun, baş boyunun üçte birinden küçük olması ile diğer denizati türlerinden ayrılır.

Gözlerin hemen yanında belirgin dikenimsi çıkıntılar vardır. Mor, kahverengi, turuncu ve siyah renkli; bazen de beyaz benekli olabilmektedir. Ülkemiz haricinde; Fransa, Yunanistan, İtalya, Malta, Hollanda, Portekiz, Senegal, İspanya'da bulunmaktadır. Genellikle denizin kıyısız kesimlerinde yaşarlar fakat zaman zaman acılarına da girebilirler.

Hippocampus guttulatus ise 'Uzun burunlu denizati' olarak adlandırılmaktadır. Maksimum boyu 18 santimdir. *H. guttulatus*, *H. hippocampus*'a göre daha büyüktür ve yüzgeç ışınları daha fazladır. Ayrıca *H. guttulatus*'ta erkek bireylerde kuyruk daha uzundur. Taç yapısı ise küçük fakat oldukça belirgin-

BAĞIMSIZ HAREKET EDEBİLEN GÖZLERİ, KÜÇÜK CANLILARI GÖRMEDE ÖLÜKÇA İŞE YARAR.

Avı sahasına girdiğinde, kafasını hızlı bir biçimde ileri doğru iterek kapmakta ve ağızyla bir hortum gibi avını emmektedir.

GENELLİKLE GÜNDÜZLERİ AVLANAN
DENİZATLARININ BAZI TÜRLERİ
GECELEYİN AVLANMAYI TERCİH EDER.

Gece aktif olma özelliği;
gündüzleri uzun süreli olarak
yapılan trolle avcılık
sonucunda, o bölgede
yaşayan türler tarafından
geliştirilmiş zorunlu bir
davranışsal uyum olarak
karşımıza çıkmaktadır.

HIZLI DAVRANIŞLAR SERGİLİYE- MEDİKLERİ İÇİN GENELLİKLE SAK- LANMAYI TERCİH EDERLER.

Bu canlılar hızlı yüzemezler ve genellikle buldukları habitatı kolay kolay terk etmezler. Kuyruklarını dairesel olarak içe kıvrıp dik şekilde yüzmelerini izlemek tam bir görsel şölen olmalı.

dir. Gözlerin yanında yer alan dikenimsi yapı, bu türde de oldukça belirgindir. Kahverengi, sarı veya beyaz benekli olabilmektedirler. Sırt-yan kısmında soluk renkli çizgiler de görülebilir.

H. hippocampus ile dağılım alanları aynıdır. Bu tür, *Hippocampus ramulosus* ismi ile de anılmaktadır.

ERKEĞİ HAMİLE KALAN TEK CANLI

Denizatları diğer balıklardan farklı fiziki özelliklerinin yanı sıra, erkekleri hamile kalan doğadaki tek canlı grubu olma özelliğine de sahiptirler. Sualtının en zarif canlılarından biri olan denizatlarında, çiftleşme sürecinde karşımıza çıkan büyüleyici yönlerden biri, üç gün boyunca süren kur yapma davranışlarıdır.

Erkek bireyler, dişileri kendine çekebilmek için diğer erkek denizatlarıyla yarışır. Ancak bu birliktelikte aktif olan hamile kalma kararlılığına sahip olan, erkek denizatıdır.

Üç günün sonunda dişi birey yumurtalarını, 'ovipozitör' adı verilen bir organ yardımıyla erkek bireyin kesesine bırakır. Erkek birey bu sırada yumurtaları döller, korur ve oksijen sağlar. Dişi bir denizatı erkeğin kesesine bir defada 1000 ila 1500 arasında yumurta bırakabilir. Embryo, kuluçka kesesinde bulunan kılcal damarlarla beslenir.

Başka bir ilginç bir özellik de; bu sırada erkek bireyin, dişilere özgü olan prolaktin hormonu üretmesidir. Hamilelik sürecinde kesenin iç ortamı deniz suyu sıcaklığına yakın bir hale gelir, bu sayede yavrular doğduklarında deniz suyuna adaptasyonda zorluk çekmezler.

Denizatlarının hamilelik süresi; türe, bulunduğu bölgenin sıcaklık, tuzluluk gibi özelliklerine bağlı olarak değişiklik gösterir ve 9-30 gün sonunda 100 ila 300 arasında yavru meydana gelir. Do-

ğum olayı ise yine başlı başına bir görsel şörendir. Erkek kasılarak, bazen de doğumu kolay yapabilmek için karnını taşlara sürterek bu şölenin baş kahramanı olur. Yeni doğan yavrular ise tamamen babadan bağımsız olarak yüzmeğe başlarlar.

YAŞAMLARI BOYUNCA TEK BİR EŞE SAHİP OLUYORLAR

Yavru denizatları 6-12 mm. boyunda doğarlar ve habitata hemen uyum sağlamaya başlar. Denizatları tek eşlidirler. Yapılan araştırmalarda bilim insanları bunu, yaşam sürelerinin kısalığı, fazla enerjilerinin olmayışı ve yavaş hareket etmeleri nedeniyle eş bulmanın güçlüğü olarak yorumluyorlar. Eşini kaybeden denizati, bir daha eş bulamama riski taşımaktadır.

Denizatları her ne kadar 'ağır kanlı' da olsa, bu mitolojik canlıyı suyun altında, yani doğal yaşam alanında görebilmek ve onu görüntüleyebilmek sanıldığı kadar kolay değildir.

Yaşam alanı olarak genellikle deniz çayırlarının (*Posidonia*) yoğun popülasyon oluşturdukları bölgeleri seçtiklerinden ve inanılmaz kamuflaj yeteneklerinden ötürü onları ayırt edebilmek oldukça güçtür.

Bunun yanında fotoğraf ya da video kamera ile görüntülemeye çalışırken sürekli arkasını döner, 10 santim boyundaki canlının sualtında bana ter döktürtüğü çok olmuştur. O nedenle onu görüntülemek sabır ve özverili bir çalışma gerektirir. Şansınız önce onu suyun altında görebilmekle başlar.

Onu yaşam alanında gördüğünüz anda ise peri masallarından çıkmış bir canlı ile tanıştığınızı hissedersiniz. Farklı kafa yapısı, dik ve kıvrımlı vücudu, kavrama için kullandığı kuyruğu ve sizi sürekli takip eden birbirinden bağımsız muhteşem gözleriyle denizatları, büyüleyici bir görkeme sahiptir.

Çiftler renklerini değiştirir, erkek birey dişinin etrafında dönerek onu cezbetmeye çalışır. Kuyruklarıyla birbirlerine dolanarak sualtında adeta romantik bir dansın iki kahramanı olurlar.

PRENSES'İN HİKAYESİ...

“Bir kez yaşa, bin kez hatırla ve her hatırladığında sana mutluluk vermeye devam etsin” dedikleri şeydir prensesin hikayesi. İnsan bir şeyi çok ister ya... İşte ben de, Türkiye kara sularında tüm yaşamışlığımda var olacak ve hatırlanacak olan o denizatını görüntülemeyi çok istemiştim.

Kilometre sınırına bakmadan yollardaydı mavideki ruhum. Yaşamın tanıklığında Kaş'ın mavi suları karşıladı beni, içinde bir prensesi barındırarak. Aradım ve buldum o büyülü, muhteşem gözlerin sahibini. Mütevazı bir yaşam sürüyordu Hidayet Koyu'nun posidoniaları arasında. Uzanan ellerim değil yüreğimdi görüntüleme sevdasında olan. Üzerinde dünyalar taşıyan gözlerindeki muhteşem büyü sararken bedenimi, ayışığında yıldızları taşıdı bu canlı yüreğime. O kadar mağrur bir duruşu ve bakışı vardı ki suyun altından daha çıkmadan koymuştum adını 'Princess'.

Yaklaşık 50 milyon yıldır dünyamızda var olan bu nadide canlıları korumak, başta biyolojik çeşitlilik olmak üzere birçok nedenden ötürü çok önemlidir.

Denizatı popülasyonu tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de tehlike altındadır. Ne yazık ki halen bir çok ülkede ticareti yapılmaktadır. Özellikle Uzakdoğu ülkelerinde; astım, solunum güçlüğü tedavisi ve afrodisyak etkisi olacağı inancıyla milyonlarca denizatı tüketilmektedir. Ayrıca yaşam alanlarını oluşturan habitatların yok edilmesi de türün varlığını tehdit etmektedir. Bu nedenle birçok ülkede, koruma konusunda yasal stratejiler oluşturulmuştur. Bizler de ülkemizde bu büyülü canlının korunması konusunda duyarlı olalım, onları ekolojimizin bir parçası olarak geleceğe taşıyalım ki, muhteşem gözlerininin büyüsu sonsuza kadar sürsün ve yüreğimize sevgi katmaya devam etsin. ■

Referanslar:

- Taşkavak E., Filiz T., Poseidon ve Denizatları
- Ceylan T, Manav E., Büyüsü Zerafetinden Tacı Engin Denizden.
- Bilecenoğlu M., Türkiye Deniz Balıkları Atlası.
- Debelius H., Mediterranean and Atlantic Fish Guide.